

JOŠ O NEUJEDNAČENOSTI KOMPARATIVNIH OBLIKA

Milan Moguš

U prethodnom je članku nastojao Zlatko Vince pokazati kako se u našim gramatičkim priručnicima nalaze »raznolika i nepotpuna rješenja u tvorbi komparativnih oblika pridjeva« koja mogu »zbuniti učenike . . . i druge čitatelje«. Moglo se očekivati da će nakon te konstatacije ponuditi određena rješenja, da će ta »složena pravila za tvorbu komparativa« pokušati bar djelomično pojednostavniti kako bi nas što manje zbunjivala. Bila je to prilika da se krene korak naprijed, a ne da se vratimo na poziciju određivanja pravilâ koja su gdje-kad toliko neprecizna da mogu imati više iznimaka negoli potvrđâ. I uopće, što znači tvrdnja da npr. pridjevi *pûst*, *slân*, *svêt*, odnosno *dûg*, *strôg* i *tîh* tvore komparativ »protivno pravilu«. Naime: kako je — teoretski gledano — moguće tvoriti što p r o t i v pravilâ. Bit će valjda obruuto: sve se tvori u skladu s pravilima, samo što neka obuhvaćaju veći broj jedinica, druga manji, a treća vrijede samo za pojedinačne slučajeve. Tako, na primjer, pridjevi *lak*, *lijep*, *mek* imaju komparativ *lakši*, *ljepši*, *mekši* po pravilu da morfem *-ši* služi za tvorbu komparativa, da se taj morfem upotrebljava samo kod spomenuta tri pridjeva i da se u svim oblicima komparativa slijed *-ije-* (kao odraz *jata*) pokraćuje u *-je-*. Druga je stvar što se za tvorbu naših komparativa upotrebljava nekoliko morfema, a postoje čak i supletivni oblici. To je posljedica prošlosti. Sreća je ili nesreća što nam je jezik u tvorbi komparativa sačuvao veoma arhaično stanje, daleko arhaičnije od ostalih slavenskih jezika, jer ima komparative s najviše nastavaka i deklinaciju svih komparativnih oblika. Bilo bi, zacijelo, jednostavnije kad bismo sve komparative mogli svesti na npr. upotrebu morfema *-ši* ili *-ejši* (kao u poljskom: *starszy*, *silniejszy*), odnosno na dodavanje prefiksa *po-* (kao u makedonskom: *poširok*), ali želje ništa ne pomažu kad nastojimo opisati sustav u kojem se na korjenitom slogu pridjeva sačuvala razlika po intonaciji (cirkumfleks ~ akut = *drâg* < *drâ̂* ~ *stâr* < *stâr̂*), a od toga je zavisilo hoće li se nekom pridjevu priključiti ovaj ili onaj morfem za tvorbu komparativa.

Čini mi se da je u modernom opisu tvorbe komparativa najpregledniji zasada onaj u Babić-Težakovu *Pregledu gramatike hrvatskoga književnog jezika* (Zagreb, 1973, str. 100—102). Taj se opis svodi na točno određivanje onih pridjeva koji u komparativu imaju supletivne oblike, nastavak *-ši*, nastavak *-i*, nastavak *-iji*.

Kod prvih dviju grupa nema u gramatikama nikakvih neujednačenosti, pa sve konstatiraju da supletivne oblike u komparativu imaju danas pridjevi *dobar* /→*bolji*/, *zao* /→*gori*/, *malen* /→*manji*/ i *velik* /→*veći*/, a nastavak *-ši* pridjevi *lak* /→*lakši*/, *lijep* /→*ljepši*/ i *mek* /→*mekši*/.

Trećoj su grupi namijenjena u Babić-Težakovoj knjizi dva pravila. Prvo se odnosi na pridjeve *krnj*, *riđ* i *vrúc* koji imaju u komparativu nastavak *-i*, a razlikuju se od pozitivna u određenom obliku samo po naglasku: *kŕnj* /→*kŕnjŭ*/, *rŭđ* /→*rŭđŭ*/, *vrŭc* /→*vrŭcŭ*/. Prema drugom pravilu navode se pridjevi koji ispred komparativnog nastavka *-i*, provode jotovanje, a razvrstani su u šest podgrupa: a) tip: *lŭd*—*lŭđi*, b) pridjevi *dŭg*—*dŭži*, *strŭg*—*strŭži*, *tŭh*—*tŭši*, c) tip: *blŭzak*—*blŭži*, *tŭžak*—*tŭži*, e) pridjevi *gŭrak*—*gŭrčŭ*, *krŭpak*—*krŭpčŭ*, f) pridjevi *bŭjel*—*bŭjeljŭ*, *blŭjêd*—*blŭjêđi*, *prijêk*—*prêčŭ*, *bŭjêsan*—*bŭjêšnŭ*, *tŭjêsan*—*tŭjêšnŭ*.

Četvrtoj grupi u tvorbi komparativa pripadaju svi ostali pridjevi.

Pri ovakvu je opisu jasno da se pravila za prve tri grupe odnose na tvorbu komparativa ograničenog broja pridjeva, a četvrta na neograničeni broj. Čini mi se da bi s toga gledišta trebalo u trećoj grupi napraviti dvoje: prvo, svesti pravila za grupu i za podgrupe na najmanji broj i, drugo, nabrojiti u podgrupama sve primjere.

Pored općeg pravila da se u komparativu pokraćuje osnovni samoglasnik (ako je u pozitivu dug), za ovu se grupu mogu odrediti dva posebna pravila: 1. upotreba nastavka *-i* (koji je uvijek dug), 2. realizacija nepčanog suglasnika /+ r/ ispred nastavka *-i*.

U skladu s navedenim pravilima vrijede posebne odredbe za podgrupe, i to:

a) da se završni nepčani suglasnik iz pozitivna prenosi u komparativ: *kŕnj* — *kŕnjŭ*, *rŭđ* — *rŭđŭ*, *tŭđ* — *tŭđŭ*, *vrŭc* — *vrŭcŭ*;

b) da se mijenja završni suglasnik pozitivna

b u *blj*: *grŭb* — *grŭbljŭ*;

d u *d* : *blŭjêd* — *blŭjêđŭ*, *gŭd* — *gŭđŭ*, *lŭd* — *lŭđŭ*, *mlŭd* — *mlŭđŭ*,
slŭjêd — *slŭjêđŭ*, *tvŭd* — *tvŭđŭ*;

g u *ž* : *blŭg* — *blŭžŭ*, *drŭg* — *drŭžŭ*, *dŭg* — *dŭžŭ*, *strŭg* — *strŭžŭ*;

h u *š* : *glŭh* — *glŭšŭ*, *sŭh* — *sŭšŭ*, *tŭh* — *tŭšŭ*;

k u *č* : *jŭk* — *jŭčŭ*, *mlŭk* — *mlŭčŭ*, *mŭk* — *mŭčŭ*, *prijêk* — *prêčŭ*;

l u *lj* : *bŭjel* — *bŭjeljŭ*;

n u *nj*: *cŭn* — *cŭnjŭ*, *vrŭn* — *vrŭnjŭ*;

p u *plj*: *glŭp* — *glŭpljŭ*, *skŭp* — *skŭpljŭ*, *tŭp* — *tŭpljŭ*;

t u *ć* : *čŭst* — *čŭšćŭ*, *čvŭst* — *čvŭšćŭ*, *gŭst* — *gŭšćŭ*, *krŭt* — *krŭćŭ*, *ljŭt* — *ljŭćŭ*,
žŭt — *žŭćŭ*;

v u *vlj*: *krŭv* — *krŭvljŭ*, *sŭv* — *sŭvljŭ*, *žŭv* — *žŭvljŭ*;

z u *ž* : *blŭz* — *blŭžŭ*, *bŭz* — *bŭžŭ*;

c) nakon redukcije sufiksa završni se suglasnik korijenskog morfema prenosi kao u t. a. ili mijenja kao u t. b.

-ak: *blizak* — *bliži*, *gladak* — *gladi*, *kratak* — *kraći*, *mřzak* — *mřži*, *nřzak* — *nřži*, *plřtak* — *plřći*, *rijedak* — *rjedi*, *slđdak* — *slđdi*, *tđnak* — *tđnji*, *těžak* — *těžī*, *řzak* — *řži*;

-ek: *dđlek* — *dđlji*;

-ok: *dđbok* — *dđblji*, *řirok* — *řiri*, *visok* — *vřši*, *žestok* — *žěšći*;

d) nakon redukcije nepostojanog *a* zavrřni se suglasnik pozitiva mijenja kao u t. b.: *gđrak* — *gđrći*, *krěpak* — *krěpći*, *bijesan* — *bjěšnjī*, *tijesan* — *tjěšnjī*.

Na taj su naćin svi pridjevi koji imaju nastavak *-i* u komparativu obuhvaćeni manjim brojem pravila negoli dosada.

Nakon ovakve slike bit će lakře odrediti řto su neujednaćenosti i onda ih razmotriti. Polazeći od predoćenog opisa, ne bi trebalo smatrati neujednaćenořću ćinjenicu da npr. pridjevi *gđst* i *pđst* tvore komparativ razlićitim nastavcima, *gđšći* i *pđstiji*, iako u pozitivu pripadaju istoj grupi (jednosložni pridjevi s $\hat{}$ naglaskom), odnosno da pridjevi *dđg* i *drđg* tvore komparativ istim nastavkom, *dđži* i *drđži*, iako u pozitivu pripadaju razlićitim grupama. O neujednaćenosti valja govoriti onda kad se od istog pozitiva tvori više komparativnih oblika, a samo se jedan želi normirati.

Budući da je komparativni nastavak *-i* danas neproduktivan, varijantni se oblici javljaju jedino u kombinaciji s produktivnim nastavkom *-iji*. Ako je varijantnim oblicima tvorba u skladu s pravilima, mislim da treba dopustiti njihovu dvojaku uporabu. Jezićni je hod takav da će jedan od oblika postati arhaićan i polako se izgubiti; obićeno onaj koji je kraći.

O GOVORU SPIKERA (I DRUGIH RADNIKA I SURADNIKA) RADIO-ZAGREBA

(s posebnim osvrtom na pravogovornu normu hrvatskog standardnog jezika)

Ivo Pranjković

Tijekom mjeseca lipnja 1977. godine pratio sam emisije (posebno govorne) Radio-Zagreba (I. i III. program) te napisao izvjeřtaj koji je poslan Radio-Zagrebu. U povodu tog izvjeřtaja imao sam i intervju na I. programu Radio-Zagreba (u emisiji *Sluřaoci i radio*).

Iako, razumljivo, nisam mogao odsluřati sve predviđene emisije, ipak sam na kraju mjeseca imao obilje materijala s konkrećnim podacima o emisiji, da-